

Eurooppalaisen rikosentorjuntaverkoston

(EUCPN) välineistö

No. 13

Yksittäisten petosten estäminen

Tiivistelmä

Eurooppalaisen rikosentorjuntaverkoston sihteeristön 13. välineistö keskittyy *yksittäisten petosten ehkäisyyn*. Puheenjohtajavaltio Bulgaria (vuoden 2018 ensimmäinen puolisko) päätti keskittyä seuraaviin:

“[...] petoksiin liittyvät kysymykset, erityisesti puhelinhuijaukset. Tämän tyyppisestä rikollisuudesta on tullut kannattavaa rikollista toimintaa viime vuosina, ja sitä kehitetään sekä kansallisella että rajat ylittävällä tasolla. Tähän toimintaan erikoistuneet rikollisryhmät kehittyvät dynaamisesti ja kohdistavat laajempaa uhrien joukkoa. Uhrien aktiivisesta osallistumisesta rikollisiin tilanteisiin ja traumaattisista kokemuksista johtuen, on toteutettava vakavia ennaltaehkäiseviä toimia ottaen huomioon paikallisen, kansallisen ja rajat ylittävän tason erityispiirteet.”

Henkilöpetokset ovat petostyyppinä, joissa rikolliset kohdistavat tavallisia, yksittäisiä kansalaisia. Uhrit suostutellaan yhteistyökykyiseen ajattelutapaan ja heitä huijataan jälkikäteen. Nykyinen käsityksemme tämän tyyppisestä petoksesta liittyy pääasiassa sen nykyisiin muotoihin, ja tietojenkalastelu on todennäköisin esimerkki. On kuitenkin tärkeää tunnustaa, että yksittäiset petokset ovat olleet olemassa jo kauan. Viime vuosikymmenten teknologinen kehitys on sallinut näiden huijausten teollistumisen laajemmassa mittakaavassa kuin on koskaan aiemmin pidetty mahdollisena. Kukapa ei olisi saanut tietokalastelusähköpostia?

Kuten Bulgarian puheenjohtajakauden *perusteluista* käy selvästi ilmi, uhrit osallistuvat aktiivisesti uhriutumiseensa. Rikoksenteijä hamuaa uhrin rahoja, mutta hän pääsee käsiksi

niihin vain vakuuttamalla uhrin tekemään niin. Tärkeää taktiikkaa suostutella uhri tähän myöntäväiseen suhteeseen kutsutaan **sosiaaliseksi suunnitteluksi**. Rikoksenteijä hankkii täten uhrin luottamuksen, joka on välttämätöntä huijauksen onnistumiselle.

Sosiaalipsykologia tarjoaa meille paremman käsityksen tästä ilmiöstä. Vetoamalla jokapäiväisiin sosiaalisiin periaatteisiin ja hyödyntämällä tätä "inhimillistä heikkoutta" rikoksenteijät kykenevät aktivoimaan niin kutsutun toisen suostuttelureitin. Ensimmäinen reitti vaatii paljon ajattelua ja kognitiivisia ponnisteluja. Toinen reitti ei kuitenkaan tarvitse mitään todellista valmistelua ja reagoi melkein tiedostamatta. Esimerkiksi tekeytymällä hallintohenkilöksi, kuten poliisiksi, rikoksenteijät voivat helposti hankkia uhreilta tietyn tason kuuliaisuuden. Näitä sosiaalisia ja kognitiivisia nyrkkisääntöjä käytetään päivittäin, mutta rikolliset voivat käyttää niitä hyväkseen.

Näitä harhaanjohtavia taktiikoita hyödynnetään **monenlaisissa huijauksissa**. *419-huijauksissa, mummohuijauksissa, romanssipetoksissa, toimitusjohtajien petoksissa...*

Mahdollisuudet ovat yhtä rajattomat kuin huijareiden luovuus. Tämän harhaanjohtavien järjestelmien kirjon ansiosta petoksia voidaan kohdistaa kerralla erittäin suureen yleisöön tai räätälöidympi lähestymistapa voidaan omaksua. Viimeksi mainittu näyttää yleistyvän. Huijarit ovat huomanneet saavansa korkeamman "sijoitetun pääoman tuoton" kohdentamalla uhreja taitavasti. Tietokalastelusähköposteista on tulossa entistä hienostuneempia ja niitä osoitetaan valikoidulle kohderyhmälle. Yllättävä viimeinen vaihe tässä evoluutiossa sisältää uuden ja vanhemman tekniikan: puhelimen. Äänihuijaus antaa mahdollisuuden yhdistää sekä internetin että puhelimen edut. Online-puhelun soittaminen on melkein ilmasta, sitä on vaikeampi jäljittää ja se voidaan automatisoida. Puhelimen käytöllä on lisäetuja: ihmiset luottavat siihen enemmän ja intiimimmissä olosuhteissa uhrit vakuutetaan tehokkaammin. Esimerkki rikollisuuden kehittymisestä: rikoksenteijät palkkaavat jopa uhrien äidinkieltä puhuvia henkilöitä, jotta puhelut tuntuvat mahdollisimman aidoilta.

Nykyinen käsityksemme yksittäisistä petoksista on kuitenkin rajallinen. Tähän rikollisuuteen liittyy **synkkiä lukuja** koska siitä jää niin suuri määrä ilmoittamatta. Uhrit eivät tiedä joutuneensa uhriksi, he eivät pidä sitä riittävän vakavana, he eivät usko, että ilmoittaminen johtaa mihinkään tai he vain eivät mihin heidän pitäisi ilmoittaa. Lisäksi koska uhrilla on aktiivinen rooli omassa uhriutumisessaan, syyllisyyden ja nolouden tunne saa uhrit pidättäytymään kertomasta tarinaansa. Joillakin huijauksilla on jopa "sisäänrakennettuja" ilmoitusten vastaisia mekanismeja, koska uhrit joutuvat toteuttamaan huijauksessa laittomia

toimia saaden itsensä näyttämään syylliseltä prosessissa. Huijauksesta ilmoittaminen tuntuisi kuin kääntymiseltä itseään vastaan.

Tämä pimeä luku on myös johtanut **myyttiin** siitä, että vanhukset ovat tämän rikoksen pääuhreja, koska he ovat helppo saalis. Jotkut tutkimukset ovat osoittaneet tämän myytin vääräksi, vaikka meidän pitäisi pysyä varovaisina johtuen rajoitetusta saatavuudesta. Siitä huolimatta nuoremman väestön ja keski-ikäisten on ilmoitettu olevan alttiimpia huijauksille. Toinen myytti on se, että uhrit kuvataan tyypillisesti kouluttamattomina tai taloudellisesti lukutaidottomina, mutta totuus vaikuttaa olevan päinvastainen. Yksi mahdollinen selitys on nimeltään tietämisen ja tekemisen aukko, jossa ihmiset onnistuneesti tunnistavat huijauksen signaalit, mutta eivät sovelta tätä tietoa omaan tilanteeseensa.

Valitettavasti ns. **typeryslista** ei ole myytti. Puhelinhuijarit voivat ottaa yhteyttä uhreihinsa satunnaisesti tai tarkastelemalla julkisia rekistereitä, mutta he jakavat keskenään myös luetteloita kohteista, joita on jo huijattu. Tällaisten luetteloiden käyttö osoittaa toistuvan uhriutumisen korkean tason. Jotkut huijarit yrittävät esimerkiksi "auttaa" palauttamaan menetettyjä varoja...

Koska tämän rikoksen valvonta on erittäin vaikeaa, sen ehkäisemisen tarve on suuri. Yksittäisistä petoksista on kuitenkin tehty vähän akateemista ja arvioivaa tutkimusta. Tästä huolimatta voimme esittää joitain yleisiä havaintoja. Yleisin ennaltaehkäisytaktiikka on yleisön valistaminen. Tämä voidaan tehdä yleisessä tietoisuuden lisäämiskampanjassa, mutta etenkin jos koulutusta järjestetään, sillä on joitain myönteisiä vaikutuksia. Pohjimmiltaan nämä koulutukset pyrkivät kaventamaan tietämisen ja tekemisen aukon, johon aiemmin viittasimme. Toinen keskeinen taktiikka on uhrien kanssa työskentely. Uhreja olisi tuettava ja heille olisi tiedotettava heidän erityisestä asemastaan, koska heillä on aktiivinen rooli ja vaara joutua uhriksi useita kertoja.

Bulgarian puheenjohtajakaudella sihteeristö keräsi useita **hyviä käytänteitä** tästä aiheesta. Ne voidaan luokitella kohderyhmänsä mukaan. Ensimmäinen luokka keskittyy koko väestöön. Nämä ovat tietoisuuden lisäämiseen tähtääviä kampanjoita, kuten esimerkit Bulgariasta, Ruotsista, Belgiasta tai Europolista. Näitä ovat mm. radiomainokset, julisteet, lentolehtiset ja vempaimet, jotka tarjoavat kansalaisille hyödyllistä tietoa ja osoittavat, kuinka voit suojautua vahingoilta. Toinen toimintasarja on suunnattu vanhuksille. Tässä käytetään enemmän vuorovaikutteisia menetelmiä, kuten Tšekin tasavallassa. Vanhukset osallistuvat

vuorovaikutteiseen koulutusvaiheeseen, jossa he oppivat yleisimpiä petoksia ja tapaa, joilla niihin reagoidaan. Tämän "koetun kokemuksen" pitäisi antaa heille mahdollisuus reagoida riittävästi tosielämän skenaarioissa. Projektin arviointi osoitti tämän oletuksen olevan totta, koska ryhmä kieltäytyi väärennetyistä sopimuksista kaksi ja puoli kertaa enemmän kuin kontrolliryhmä, joka ei katsonut näytelmää. Viimeinen ehkäisytoimien luokka keskittyi uhreihin. Esimerkit Australiasta, Yhdistyneestä kuningaskunnasta ja Kanadasta osoittivat tämän tyyppisen ehkäisyn tarpeen. Yksittäisten petosten uhreille on kuitenkin - jopa maailmanlaajuisesti - vähän tukipalveluita.

Lopuksi EUCPN:n sihteeristö järjesti työpajan eri asiantuntijoiden kanssa laatiakseen **suosituksia** puhelinhuijausten estämiseksi. Ne on rakennettu viiden tilannekohtaisen rikollisuuden ehkäisystrategian mukaisesti. Ensimmäinen mahdollinen strategia on lisätä rikoksentehtäjän vaatimia ponnisteluja huijauksen onnistumiseksi. Tämä voidaan jo saavuttaa rajoittamalla puhelinnumeroiden julkaisemista ja saatavuutta. Toinen tekniikka voisi olla rajoittaa puhelinnumeroiden määrää, joka yhdellä henkilöllä saa olla, tai ainakin linkittää tämä pankkitiliin tai henkilöllisyystodistukseen.

Toinen strategia on lisätä riskejä. Tietojen jakaminen on tässä erittäin tärkeää. Tämän jakamisen ei pitäisi loppua julkisen tai yksityisen sektorin rajoilla tai kansallisella tasolla. Kaikilla yhteistyökumppaneilla on tärkeä tehtävä tietojen saamiseksi. Se tapahtuu vähemmän todennäköisesti, kun tiedetään, minkä kanssa ollaan tekemisissä. Sanomattakin on selvää, että raportoinnista tulisi tehdä helpompaa ja helppopääsyistä. Tiedot on kerättävä ennen niiden jakamista. Muita suosituksia tehtiin soittajan nimettömyyden vähentämiseksi tekemällä sijainnin huijaamisesta melkein mahdotonta. Äänentunnistusohjelmat voivat myös olla kiinnostavia tässä yhteydessä.

Saavutettavien palkkioiden vähentäminen tällä rikoksella on kolmas strategia puhelinhuijausten estämiseksi. Laittomasti hankitun omaisuuden takavarikointi on ensisijainen suositus tässä yhteydessä. Tätä varten rahavirran seuranta on erittäin tärkeää epäilyttävien liiketoimien havaitsemiseksi. Asiantuntijamme suosittelivat pankkisektorin kanssa toteutettavaa EU:n laajuista aloitetta.

Toinen strategia on vähentää provokaatioita. Tässä suhteessa on merkitystä olla jakamatta liikaa tietoa siitä, kuinka huijaus todella toteutettiin, koska tämä estää kopioita. Tämän lisäksi se voisi auttaa estämään joitain toistuvia uhriutumismuotoja. Lopullinen strategia oli syiden

poistaminen. Tämä keskittyy pääasiassa puhelinhuijausten tietoisuuden lisäämiseen ja suojautumiskeinoihin. Aikaisemmat hyvät käytännöt esitetään keskeisinä esimerkkeinä tässä. Tiedotuskampanjoiden tulisi levittää sama viesti. Siksi julkisen ja yksityisen sektorin kumppanuudet ja kansainvälinen yhteistyö on luotava mahdollisimman johdonmukaisiksi: *sano vain ei*.